

'Krantendak', expositie De God van Nederland, Museum Catharijneconvent, 2006

BeterDanGod, het dilemma van maakbare schoonheid, 2010

Alexander van Slobbe-expositie Stof tot nadenken, Centraal Museum Utrecht, 2010

Leidens Ontzet, Museum de Lakenhal, Leiden, 2012

DeVrijerVanDongen, "redactioneel ontwerpers"

NIET BELEREN OF OVERSCHREEUWEN

PETER VAN KESTER

Altijd eerst de essentie van een onderwerp zoeken en je dan, al ontwerpend, afvragen hoe je de bezoeker kunt boeien. Dat is de filosofie van het ontwerpersduo Jody van Dongen (37) en Marianne de Vrijer (37), samen DeVrijerVanDongen. De door hen speels ontworpen tentoonstelling *In Vredesnaam – De Vrede van Utrecht 1713* trok ondanks de complexe materie ruim 53.000 bezoekers, 13.000 meer dan geschat.

Marianne de Vrijer en Jody van Dongen; foto Niels Stomps.

Toen het bureau DeVrijerVanDongen – na eerdere opdrachten voor het Centraal Museum – de pitch voor *In Vredesnaam – De Vrede van Utrecht* won, volgden lange verkennende besprekingen met conservator Renger de Bruin. Een goede zaak want als conceptontwerpers wil DeVrijerVanDongen vanaf het begin worden betrokken bij het ontwikkelingsproces. 'We ontwerpen meestal ook de posters, de routing en de catalogus om alles tot een geheel te kunnen integreren,' zeggen Jody van Dongen en Marianne de Vrijer. 'Ons ontwerp moet niet beleren of de objecten overschreeuwen. Het ruimtelijk en grafisch ontwerp, animaties en audio komen uit eenzelfde gedachte en versterken elkaar. Bij *In Vredesnaam* was de uitdaging om met een beperkt budget toch uit te pakken. Daarbij streefden we naar het niveau van een vaste opstelling.'

Redactionele aanpak

In Vredesnaam vertelt over de tijd van de reformatie tot aan de Vrede van Utrecht. In negen thema's. Hoe maak je die toegankelijk, wetend dat veel bezoekers amper zaaltteksten lezen? DeVrijerVanDongen koos voor redactionele ingrepen. In iedere zaal plaatsten de ontwerpers begrippenparen – protestant-katholiek, religieus-economisch, overheersing-machtsevenwicht – die het conflict meteen duidelijk maken. 'Vrede gaat altijd over grenzen: die van een land, economische, religieuze en ideologische.' De zaalinrichting was gebaseerd op fortificaties. Deze 'barrières' werkten als grens en stimuleerden bezoekers te kiezen tussen bijvoorbeeld een katho-

lieke en protestantse poort, elk met toegang tot een eigen wereld. Zelfs de sokkels oogden verschillend: protestants sober grijs naast katholieke pracht en praal.

De context van tijd en plaats was af te lezen op de hoge wanden, met kruisjes en andere symbolen die de grenzen markeerden. Keldervitrines met citaten over vrede dienden als opmaat om de bezoeker in de stemming te brengen.

Te weinig tastbaar expositiemateriaal pareerden de ontwerpers met effectieve ingrepen. Bij het daadwerkelijke Verdrag van Utrecht zetten zij driepotige tafels, geïnspireerd op de oorspronkelijke onderhandelingstafel. Op ieder tafelblad schreven ze de belangrijkste resultaten van de onderhandelingen. Lugubere cijfers over oorlogsgeweld beheersten de duistere 'Dood en verderf'-zaal. De witte 'Weg naar de vrede'-ruimte voerde naar het uiteindelijke vredesverdrag.

Ook de expositie *De God van Nederland* (Museum Catharijneconvent, 2006) pakte het bureau redactioneel aan. Het museum ontwikkelde het project met vier fotografen(duo's) en dagblad Trouw dat een jaar lang over dit thema publiceerde. 'We hebben alles in de stijl van Trouw ontworpen om het idee "krant" voor zichzelf te laten spreken. Voorafgaand aan de tentoonstelling lagen in het museumcafé al krantenreaders met de tot dan toe verschenen artikelen.' Maar hoe presenteerden ze 52 krantenartikelen? Met een 'krantendak' in een hoge zaal. Alle pagina's hingen aan waslijnen aan het plafond en vormden zo kerkgewelven. Daaronder hingen weer stroken met de bij de artikelen gepubliceerde, karakteris-

tieke foto's. In krantenbundels stonden de desbetreffende artikelen bij de nieuwsfeiten die op de banken waren geprint. Daardoor kreeg de expositie ook een mediakant. De 'grote wereld' bepaalde deels hoe het project verliep. Zo werd het overlijden van de paus weerspiegeld in de tentoonstelling.

Stof tot nadenken

Van Dongen en De Vrijer, opgeleid aan de ArtEZ hogeschool voor de kunsten in Arnhem, werkten in 2002 voor het eerst samen aan de Parfum-tentoonstelling in het Centraal Museum. In de benedenvitrines maakten ze 'geurdoosjes' waarmee de bezoeker haar/zijn favoriete parfum kon ontdekken. Ieder doosje correspondeerde met een parfumflesje en kleurencirkel in de vitrines.

Jody, 3D-productvormgever, en Marianne, grafisch ontwerpster, hanteerden een benadering waarbij hun disciplines spannend samenkwamen. Als tweekoppig bureau met een omvangrijke productie – catalogi, publieksuitingen en websites – schakelen ze indien nodig deelspecialisten in. Verder ontwerpt DeVrijerVanDongen regelmatig interactieve onderdelen. 'De educatieafdeling bepaalt vaak de inhoud, wij geven die vorm.' Het Centraal Museum versterkt de publieksparticipatie bij zijn exposities vaak met ateliers. Zo konden bezoekers van de expositie *Stof tot nadenken* (2010) van Alexander van Slobbe in een ruimte met professionele naaimachines een patroon uitvoeren. De resultaten werden geëxposeerd, compleet met een modeshow en een winnaar.

In vredesnaam, De Vrede van Utrecht, Centraal Museum, Utrecht, 2013

Foto's: DeVrijerVanDongen

Deze expositie gaf DeVrijerVanDongen ingehouden vorm, minimaal beginnend met lage vitrines vol handgemaakte kledingdetails. In de tweede zaal pakten zij echter dramatisch uit met hangende modellen. Zo zetten ze het adagium van Alexander van Slobbe – ‘alles ontstaat vanuit het handwerk’ – neer. Over alle wanden liep een doorlopende strook foto's van Joke Robaard met daar tegenover een smalle, horizontale tekstlijn. Van Slobbe en zijn naaste ‘medewerkers’ Guus Beumer en Herman Verkerk waren van boven gefilmd en geprojecteerd op een tafel.

Ontzet

De expositie *Beter dan God* (TwentseWelle, 2010), over manipulatie van het menselijk lichaam, vroeg om een verlevendend spelelement. DeVrijerVanDongen bedacht en ontwierp er één. Bezoekers kozen uit twee routes: de *natural* route, waarbij het lichaam zonder ingrepen op natuurlijke wijze verouderd, en het *adaptable* traject, waarin kunstgrepen het lijf voortdurend corrigeren. Door vragen te beantwoorden en zich te fotograferen zagen bezoekers aan het eind van hun rondgang hoe zij zouden verouderen: natuurlijk of gecorrigeerd, afhankelijk van de voorkeur. Zo speelde een deel van de tentoonstelling zich letterlijk af op de huid van de bezoeker. Ook bij *Leidens Ontzet* in Museum de Lakenhal in Leiden (2012) kwamen verhaal, vorm en ruimte integraal samen. Een naar militaire vaandels verwijzend, gestileerd lint markeerde de lastig vindbare looproute en bevatte de zaalteksten. De barcode van de catalogus stond op een

wapenschild. Een animatie met ‘los geknipte’ en weer aaneengeregen historische prenten vertelde beeldend en geestig over Het Beleg. In hun beeldverhaal over de schilder Jan van Scorel (Centraal Museum, 2013) toont DeVrijerVanDongen de wereld achter de strip, geëxposeerd op teken tafels. Bezoekers kunnen hun eigen strip tekenen, daarbij professioneel begeleid. Op de eerste verdieping loop je in de BankGiro Loterij Lounge een – mede door de Loterij mogelijk gemaakt – stripverhaal binnen.

DeVrijerVanDongen werkt nog aan een app waarop te zien is welke Leidse gebouwen deel uitmaakten van de ooit florerende lakenindustrie.

devrijervandongen.nl

‘Ons ontwerp moet niet beleren of de objecten overschreeuwen.’